

Framtiden

Nº 02

49. årgang

Juni 2022

Kr. 69,-

i

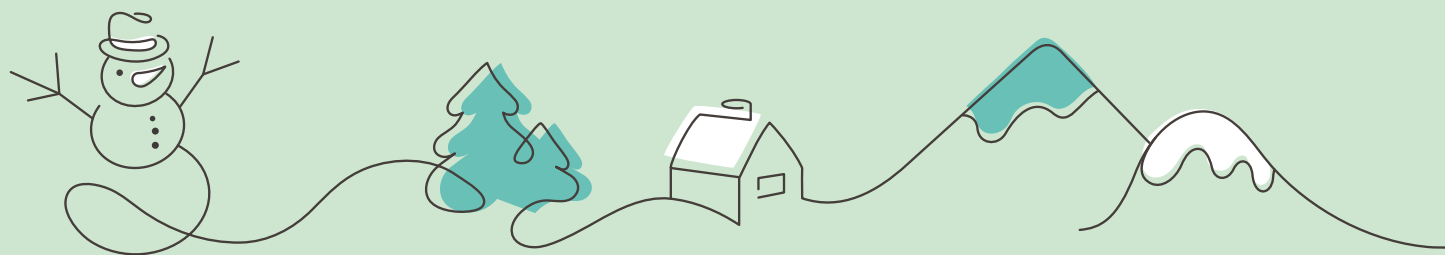
våre

hender

Klimamarsjenes
tilbakekomst?

En gave til framtiden
Klimakrise som pensum
Morna engangsgrill
De som vrenger klesbransjen

**Er sparepengene
dine like opptatt
av klima og miljø
som deg?**

Vet du egentlig hva sparepengene dine er investert i? Mest sannsynlig er de plassert i tusenvis av selskaper verden rundt. Der skal de vokse til den dagen du trenger dem. Men vet du egentlig om pengene dine bidrar til noe bra her i verden?

I KLP har vi lenge jobbet aktivt med ansvarlige investeringer. Vi ønsker å gjøre det enkelt for deg å spare penger på en måte som er i tråd med ditt engasjement.

Derfor lanserte vi Norges første svanemerket fond allerede i 2018. I dag har vi hele ti svanemerkede fond å velge blant.

Disse fondene investerer ikke i olje, gass og kull, atomkraft, våpen, tobakk, alkohol og pengespill. Selskaper som medvirker til grove eller systematiske brudd på internasjonale menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og antikorrupsjonsavtaler utestenges også.

Kriteriene fondene skal følge ligger offentlig tilgjengelig, det gjør også listen over hvilke selskaper fondet er investert i, slik at du enkelt kan finne hva fondet står for. Helt åpent. Ikke noe lureri.

Hvert år lages det også en rapport om hva fondet har gjort når det gjelder ansvarlige investeringer.

Alle våre svanemerkede fond har samme lave pris tilsvarende fond uten Svanemerket. Å ta mer samfunnsansvar skal ikke koste noe ekstra.

Svanefond må oppfylle følgende kriterier:

● **Ekskludering:** Skal unngå å investere i fossil energi, våpen, tobakk, selskaper som bryter med regler om menneskerettigheter, miljøregelverk og korrupsjon.

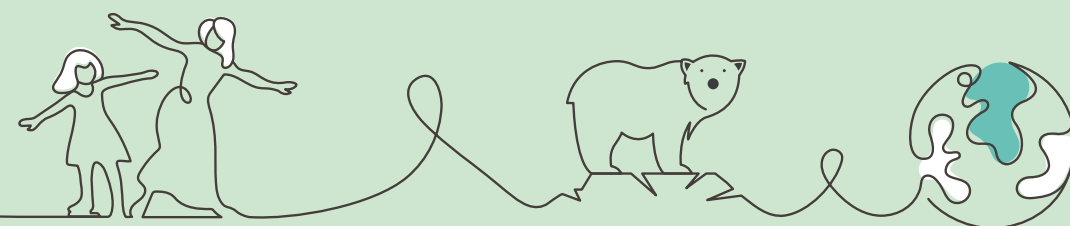
● **Inkludering:** 90% av fondets direkte portefølje skal ha gjennomgått en Environmental Social Governance (ESG)-analyse. Minst 50% av fondets portefølje skal bestå av selskaper som har fått en god karakter i ESG.

● **Åpenhet og eierskap:** Skal ha åpenhet om hvilke selskaper det investerer i, hvordan de jobber med bærekraft og utøve aktivt eierskap.

www.svanemerket.no

Nøkkelinformasjon og prospekt for KLPs Svanemerkede fond finner du på: klp.no/svanefond

Les alltid fondenes nøkkelinformasjon og prospekt og ta hensyn til alle egenskaper og mål som beskrevet. Historisk avkastning er ingen garanti for framtidig avkastning. Framtidig avkastning vil bl.a. avhenge av markedsutviklingen, forvalters dyktighet, verdipapirfondets risiko, samt kostnader ved tegning, forvaltning og innløsning. Avkastningen kan bli negativ som følge av kurstap.

KLP

For dagene som kommer

Grønnere materialer til neste generasjon

Foto: Emmaljunga

Emmaljunga barnevogner er bygget for å tåle hardt vær og terreng. Aluminium har lenge vært det foretrukne materiale fordi det er sterkt, lett, ikke rustet og kan resirkuleres. Produktserien Emmaljunga's NXT blir laget av Hydro REDUXA, aluminium med lavt CO₂-fotavtrykk. Emmaljunga forsyner allerede barnevognsproduksjonen i Sverige med strøm fra vannkraft og solenergi. Nå benytter de også metall som er produsert med elektrisitet fra fornybare energikilder i Norge. Slik er barnevognene laget også med tanke på neste generasjon.

Besøk hydro.com/redux for å lese mer.

Hydro

Industries that matter

Framtiden i våre hender

Magasinet **Framtiden i våre hender** (Tidligere Folkevevt) utgis av miljøorganisasjonen Framtiden i våre hender.

Organisasjonen Framtiden i våre hender arbeider for etisk forsvarlig og miljøvennlig forbruk, og en rettferdig fordeling av jordas ressurser.

Ansvarlig redaktør

Arne Storrønningen
astor@framtiden.no

Art Director

Daniel Dalsgaard-Jensen
daniel.dalsgaard@otw.dk

Framtiden i våre hender

Økernveien 94, 0579 Oslo
Tlf + 47 22033150
post@framtiden.no

Annonser

Grønn Markedskontakt
Tlf + 47 55101097
Tlf + 47 98 61 31 01

Forsidefoto

Albin Haglund, Stockholm

Abonnement

Kr 275,- per år

Trykk

Merkur Grafisk AS.

Opplag

bekreftet gjennomsnitt
2. halvår 2018 og 1. halvår 2019
25276

Bankgiro

medlemskonto 1254 62 79950
konto gaver 1254 62 79977

Magasinet Framtiden i våre hender redigeres i henhold til prinsippene i Fagpressens redaktørplakat og lov om redaksjonell friidom. Den som allikevel føler seg urettmessig rammet oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg, PFU, behandler klager mot pressen.

PFUs adresse er Rådhusgt. 17, Postboks 46 Sentrum, 0101 Oslo.

Tlf +47 22 40 50 40

06 Leder
I skyggen av krigen

Klima-krisen
på pensum

08

10 Grønne tips

**KLIMAMARSJENES
TILBAKEKOMST**

12 < Fokus >

18 Tid for matauke

Vrenger klesbransjen

20

26 Gaven til framtiden

Matglede:
Farvel til engangsgrillen?

30

36 På sommertur
med stifinner

Sluttreplikk
Motgift mot apati

38

Bidragsytere

Matglede
Yngve Ekern
yngveekern@gmail.com

Utsyn
Sigurd Jorde
sigurd@framtiden.no

Art Director
Daniel Dalsgaard-Jensen
daniel.dalsgaard@otw.dk

Stifinner
Trond Wormstrand
trond@framtiden.no

Din grønne hverdag
Nini Hæggernes
nini@mojomagasinet.no

I skyggen av krigen

Først kom pandemien. Så krigen. I kjølvannet følger en verden i dyp krise med utfordringer vi vanskelig kunne se for oss for bare noen få år tilbake.

Krigen i Ukraina truer med å skape en farlig forsinkelse av helt nødvendige internasjonale klimatiltak. Å drive globalt klimadiplomati og å gjennomføre internasjonal klimapolitikk i en verden med krig og konflikt er vanskelig – mange vil si nesten umulig. Tiåret vi er i gang med er uten tvil blant de mest viktige tiårene verden har stått overfor på veldig lenge.

Årene fram mot 2030 kan bli tiåret hvor vi taper eller vinner kampen om farlig global oppvarming og kampen om å verne og gjenopprette klodens bærende økosystemer.

Det vi gjør i de neste rundt 8 årene er trolig avgjørende for om vi når de langt på vei eksistensielle langsiktige målene i kampen mot global oppvarming. Det er det alvorlige og dramatiske bakteppe for dagens klimapolitikk og miljøkamp.

«Krigen i Ukraina truer med økt fossil produksjon i bruk i en tid hvor vi aller mest trenger å begrense den,» skrev den internasjonalt kjente amerikanske klimaforskeren professor Michael E. Mann i en kommentar på twitter nylig. Han har et viktig poeng. De store fossilaktørene beskyldes – og trolig med rette – for å bruke krisen som en mulighet til å fortsette fossilalderen. «Interessene bak fossilindustrien bruker nå kynisk krigen i Ukraina til å låse oss til en framtid med store klimagassutslipp,» hevdet FNs generalsekretær António Guterres for kort tid tilbake. Den profilerte amerikanske klimaaktivisten Jamie Henn, leder av organisasjonen «Fossil Free Media» og en av grunnleggerne av 350-bevegelsen, mener at de store fossilselskapene bevisst bruker «patriotiske argumenter» for å fremme interessene sine. De framstiller seg som selve nøkkelen til nasjonal energisikkerhet rundt omkring i verden, ifølge den amerikanske miljøaktivisten.

De australske forskerne Ellie Martus og Harris Rimmer fra Griffith universitetet, tror krisen på lang sikt har potensial til å skyve europeisk energiproduksjon i retning fornybare energikilder. I første omgang er det en stor risiko for at krigen i Ukraina gjør at energisikkerhet og skitten energi vinner på bekostning av av-karbonisering. Kanskje vil vi se en gjenopplivning av kull som en viktig energikilde igjen, mener de to.

Det er også viktig å merke seg at den russiske angrepskrigen mot Ukraina også i stor grad er knyttet direkte til inntektene fra salg av fossile brensler. «Putins krigsmaskin har blitt finansiert av olje, gass- og kullindustrien i lang tid,» mener den ukrainske advokaten og klimapolitiske strategen Svitlana Romanko.

Uten fossil energi ville ikke denne krigen vært mulig. «Fossil energi har blitt et masseødeleggende våpen,» sier hun fra sin leilighet i Kyiv i et intervju med nyhetstjenesten DeSmog. Den ukrainske anerkjente forskeren peker på at kampen om olje og fossil energi har vært motivet for mange av de store krigenes det siste århundre. «Fornybar energi er veien til fred,» mener Romanko.

Kan vi allikevel vinne klimakampen?

I en spørreundersøkelse NRK foretok blant norske klimaforskere i mai i år svarte rundt 90 prosent at de anså det som ganske eller svært usannsynlig at verden greier å oppfylle målet i Paris-avtalen om å begrense den globale oppvarmingen til 1,5 grader celsius. – Det er mulig teoretisk, men neppe i den virkelige verden, tror Bjørn H. Samset seniorforsker ved klimastiftelsen Cicero.

Hadde vi startet for 10-15 år siden hadde vi trolig greid det, sier Samset i et intervju med NRK. Om vi ikke når 1.5 graders målet er det allikevel en «stor forskjell på om vi får en oppvarming på 1.6 grader eller 2 grader», mener Samset. Hver tiende grad teller sier den norske klimaforskeren.

NYE
KLIMA-
MARSJER
side 12

«Krigen i Ukraina truer med å skape en farlig forsinkelse av helt nødvendige internasjonale klimatiltak.»

Tekst
Arne Storrøningen
Redaktør

Norges første urbane folkehøgskole
– med det grønne skiftet som læreplan og byen som klasserom

StUF Stavanger Urban Folkehøgskole .

Urbant landbruk
ReDu: Design & Redesign
Mat for fat
Minihus & urbanisme
Programmering & utvikling
Byen & kunsten
Sosialt entreprenørskap & ledelse
Foran og bak kamera

stufskole.no

BLI KLAR FOR Å NYTE
SOMMAREN ☀️
med naturen på huden ☀️
Supersunn solkrem,
Kamillebalsam (etter
soling, ved stikk, kløe..),
og Panterbalsam som
held unna insekt 🐝

Aktiv kvardag? Optima pH4 tek vare på huda di!

- gjer at huda tåler hyppig vask utan å tørke ut
- inneheld mjukgjerande ingrediensar

Kombiner pH4 Hudvask pluss med pH4 Hudpleie pluss/Hudbalsam

for best effekt. Påfør etter vask
eller ved behov.

Utan parfyme. Låg pH.

Scan for
meir
produktinfo

Lokalprodusert
i Hardanger

Optima Produkter AS
5600 Norheimsund, Tlf. 56 56 46 10

www.optima-ph.no

Malin Sti Clausen

Kjøper mest brukte klær

Malin Sti Clausen(16) sier at hun er opptatt av miljøet.

- Jeg er medlem av grønn ungdom, men har ikke vært så aktiv der frem til nå. Jeg håper på å bli mer aktiv i fremtiden. Utenom dette pleier jeg å ta med handlenett på butikken, i

stedet for å kjøpe pose. Klær handler jeg for det meste brukt, og prøver å holde meg unna de største klesgigantene, som jeg vet har dårlig arbeids- og miljøforhold. I tillegg til dette sykler eller går jeg de fleste steder, sier hun.

Clausen forteller at hun synes det er trist å høre om hvor lenge eldre generasjoner har vist om klimakrisen, uten å gjøre noe med det.

- Jeg synes det er trist at vår generasjon må rydde opp i det de tidligere generasjonen har ødelagt. De har latt det gå så langt, når de har visst om det i så lang tid.

Morten Kaupang

Sjokkerende å høre at det kan bli opp til 40 grader

Etter foredraget forteller Morten Kaupang(17) at han vil prøve å redusere forholdene sine for bidra til klima- og miljøkrisen.

- Jeg kunne resirkulert mer, og kanskje kjørt mindre og heller tatt kollektiv transport, sier han.

Det var mye av det som ble lagt frem som Kaupang var klar over, men han ble likevel overrasket over noe av det.

-Det var sjokkerende å høre at det kan bli opp til 40 grader som det ble vist i værmeldingen i foredraget, og at så mange dyr kan bli utryddet, forteller han.

Klimakrisen på pensum

- Jeg synes det er trist at vår generasjon må rydde opp i det de tidligere generasjonen har ødelagt. De har latt det gå så langt og de har visst om det så lenge.

Det sier Malin Sti Clausen(16) ved Dahlske videregående skole i Grimstad. Hun var en av rundt hundre vgs1-elever som var tilhørere da tidligere FN-direktør og norsk klima- og miljøveteran Svein Tveitdal, sammen med forfatter Sigbjørn Mostue holdt klimaforedraget «Håp eller katastrofe» på den videregående skolen i Grimstad i april i år som endel av en omfattende foredragsturne.

150 skolebesøk i løpet av 5 år
Ikke så mange andre har så omfattende erfaringer med unges klimaengasjement som Tveitdal og Mostue. De siste fem årene har de møtt mer enn 20.000 vgs-elever ved rundt 150

videregående skoler til foredrag og dialog. Foredragsturneen er finansiert med midler fra «den kulturelle skolesekken», en statlig ordning fra 2001 som skal gi skoleelever mulighet til å oppleve profesjonell kunst og kultur. I den første delen av foredraget trekker de to opp de store linjene om klimaendringene og

tap av natur. Den siste halvdel handler om løsninger og hva elevene kan gjøre i sin egen hverdag. Det er viktig å peke på mulighetene, at de verste virkningene av klimakrisen

kan unngås eller dempes, mener Tveitdal og Mostue.

Det har skjedd viktige holdningsendringer

Vi kan ikke underslå fakta om en krise som utspiller seg i sanntid rett utenfor våre egne stuevegger, mener Tveitdal og Mostue. Erfaringene våre er at det er store variasjoner i kunnskapsnivået og engasjementet om klima blant elevene og blant skoler. De peker på at det allikevel har skjedd viktige holdningsendringer de siste fire - fem årene. Flere elever enn før forteller at de er bekymret for klimaendringene og det er færre som er skeptiske til klimavitenskapen enn tidligere. Det tyder på at alvoret er i ferd med å synke inn, men det går for sakte, mener foredragsholderne. Særlig er det behov for å styrke kunnskapen om naturtapskrisen mener Tveitdal og Mostue. Det er en stor utfordring for den videregående skolen. Skolemyndighetene må oppgradere dette kunnskapsfeltet betydelig, ikke minst i form av etterutdanning og læremidler, mener de to.

En krisegenerasjon

Elevene ved Dahlske videregående skole følger nøye med når Tveitdal og Mostue

legger fram tunge og alvorlige fakta om klimaendringer og tap av

Awaatef Hassan

Klimaaktivist i sosialistisk ungdom

Awaatef Hassan(17) forteller at hun er medlem av sosialistisk ungdom.

- Der driver vi med aktivisme, hvor klima er et av våre hovedfokus. I tillegg til dette kjøper jeg det meste lokalt og miljøvennlig. Jeg pleier også å gå, hvis det er den beste løsningen, ellers tar jeg mye buss. Rødt kjøtt prøver jeg også å spise mindre av, sier hun.

Hassan sier at klima og miljø betyr mye for henne.

-Det er for å redde verden og menneskeheten. Det er et ordtak, vi arver ikke kloden av våre forfedre, vi låner den til våre barn. Vi må tenke litt på de som skal overta kloden. Det er ikke bare vi her og nå, som skal styre verden og utvikle den til et bedre sted, sier hun.

Hannah Mikkelsen

Skremmende å høre om klimakrisen

Hannah Mikkelsen(17) mener at hun selv ikke er en miljøaktivist, men ønsker å bli det mer.

- Jeg er engasjert i miljøet, og vil bli mer aktiv. Jeg gjør flere dagligdagse tiltak, men ingen store. Jeg har ikke meldt meg inn i en miljøorganisasjon enda, for jeg føler at man må være aktivt med, men kanskje bare å melde seg inn er et litt skritt fremover, sier hun.

Videre forteller Mikkelsen at hun synes det er skremmende å høre om klimakrisen.

- Det er så tydelig, men likevel gjør ingen noe med det. Jeg føler at mennesker ser seg selv først, og egentlig er ganske egoistiske, sier hun.

Leo Skogsfjord

Ble tatt litt på senga

Leo Skogsfjord(16), forteller at han ikke vil kalle seg selv for en miljøaktivist.

- Jeg er ikke med i noe organisasjon, men jeg følger med på det som skjer i verden, og plukker søppel som alle andre. Jeg gjør ikke så mye mer enn det, sier han.

Videre forteller han at han ble overrasket over hvor ille klimasituasjonen er i dag.

-Jeg ble litt tatt på senga. Etter klima-foredraget i dag, tror jeg at jeg kommer til å prøve å bidra litt mer, sier eleven.

natur. På toppen av det hele har elevene også de siste to årene levd med korona-pandemien, lange perioder med nedstenging av samfunnet og fra 24. februar den mest omfattende angrepskrigen på europeisk jord siden 1945. Elevene som lytter i auditoriet på skolen i Grimstad har fått med seg mer usikkerhet og epokegjørende hendelser i løpet av sine første år som tenåringer, enn foreldregenerasjonen trolig har gjort så langt i hele sin levetid, mener foredragsholderne.

Krisene er alvorlige på hver sin måte. Krisene som hoper seg opp

Jeg ble litt tatt på senga. Etter klimaforedraget i dag, tror jeg at jeg kommer til å prøve å bidra litt mer».

Leo Skogsfjord, 16

Tekst
Redaksjonen/
Lilli Storronningen

Foto
Lilli Storronningen

henger delvis sammen og må i stor grad sees og forstås i sammenheng. Naturtap og klimakrisen er for eksempel langt på vei to sider av samme sak ifølge de to.

Er det håp?

Ja og derfor bruker vi en stor del av den siste delen av foredraget til å snakke om løsninger. Det finnes et hav av muligheter om vi bare bruker dem. Det verste vil jo være om vi om noen tiår fram i tid fant ut at vi hadde mulighet til å unngå kanten av stupet, men ikke benyttet oss av den, mener Tveitdal og Mostue. ■

Tekst

Nini Hæggernes

Nini jobber frilans med miljørådgivning. Hun grunnla miljømagasinet Mojo og er fast bidragsyter i flere aviser og magasiner. Fra oktober 2020 er hun nestleder i styret til Framtiden i våre hender.

tips

Bilabonnement

Trenger du en bil bare en periode? Hvorfor eie når du kan abonnere. Med et bilabonnement kan du normalt abonnere på en bil fra én måned og oppover. Inkludert er som regel både forsikring, dekkskifte og veihjelp, og du kan skifte bil hvis du skulle ha behov for det.

Besøk en økologisk gård

Nysgjerrig på økologisk og biodynamisk produksjon? Hvert år arrangerer www.oikos.no og Biologisk-dynamisk Forening Åpen økologisk gård i hele landet, i helgene fra juni til oktober. På gårdene kan man lære om økologisk landbruk, kjøpe økomatvarer og hilse på dyrene.

Unngå avfall på ferie

Skal du utenlands i sommer? Ikke alle land har god infrastruktur på avfallshåndtering og resirkulering slik vi har det i Norge. Unngå å dra med deg plast og andre engangsprodukter som må kastes når du er på ferien.

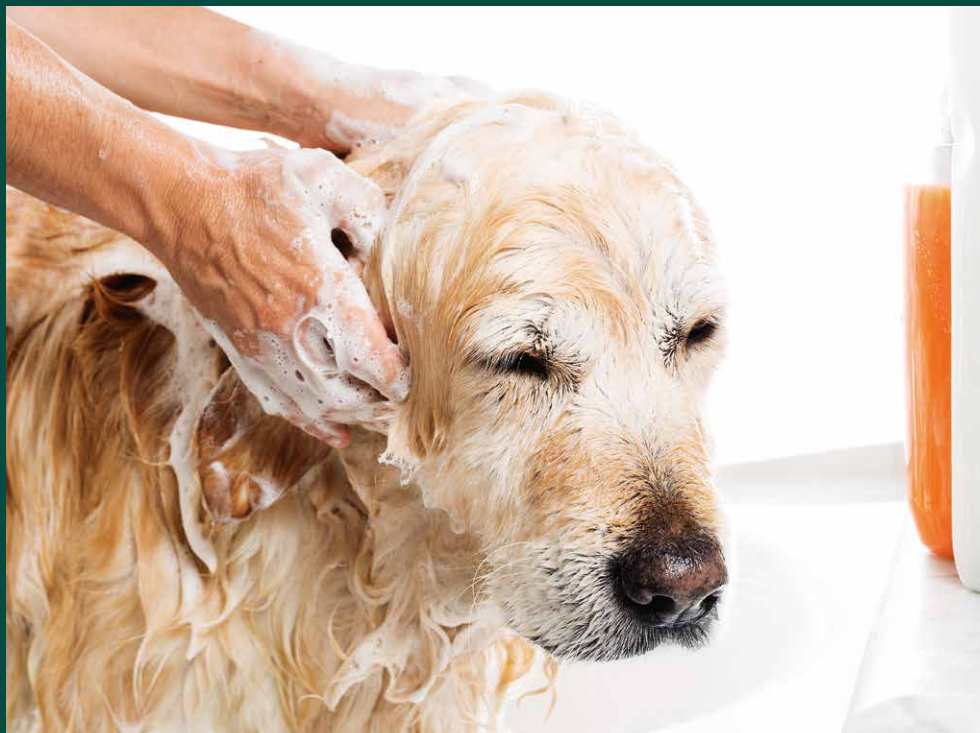

Foto Flickr CC Aqua Mechanical

Naturlig hundesjampo

Hundesjampoer kan inneholde miljøskadelige stoffer og unaturlig parfymelukt. Prøv heller en naturlig variant uten skadelige kjemikalier. Natron desinfiserer og nøytraliserer vond lukt, og lukter ikke. Bland 1 del natron med 6-7 deler vann og masser det inn i pelsen som sjampo. Unngå ansikt og ører, og la det virke et par minutter før det skylles det ut med lunkent vann. Natron kan også brukes som tørrsjampo. Dryss litt natron på pelsen og masser det inn. Unngå ansikt og ører. La det virke et par minutter. Følg opp med en god børsting.

Lag ditt eget gjødselvann

Dropp kjøpegjødsel – lag det heller selv. Brennesle er kanskje ikke så populært i hagen, men den kan gi deg næringsrik gjødselvann som plantene vil elske. Ha brennesle i en bøtte og fyll opp med vann. Sett i solen med lokk på. La det gjære en ukes tid og rør om av og til. Bland en del ferdig gjæret brenneslevann med ni deler vann før du gjødsler. Brenneslevann som bare har trekt i noen dager kan brukes som økologisk sprøytemiddel mot skadedyr som meldugg og bladlus.

Foto Flickr CC Jørgen Schjøberg

Foto Flickr CC Sam Nabi

Dyrk selv – i hügelbed

Hügel betyr haug på tysk, og er en haug av organiske materialer som samles i en haug og danner grunnlag til å dyrke mat i. Akkurat slik naturen gjør det. Bedet kan legges direkte på gress, så du slipper å grave eller forstyrre jorden. Legg først papp for å stanse ugress, så grener og stokker tett på pappen så jord ikke renner ned. Når treet brytes ned slippes næring over tid til plantene og tre holder godt på fuktighet så du slipper å vanne så mye. Deretter legges et godt lag med det du har av organisk materiale som løv, gress, vegetabiliske matrester, kompost og lignende. Topp haugen med 5-10 cm matjord. Et hügelbed er best etter et år og to når nedbrytningen er godt i gang.

Foto Flickr CC Atle Grimsby

Bidra med artsobservasjoner

Artsdatabanken tilbyr tjenesten Artsobservasjoner.no hvor enkeltpersoner og frivillige organisasjoner kan registrere artsfunn. Opprett bruker på nettstedet og registrer arter du finner i naturen. Slik kan man hjelpe ekspertene og bidra til å øke kunnskapen om arters utbredelse.

Husk reklamasjonsretten

Du har fem års reklamasjonsrett (forbrukerkjøpsloven) på varer som er ment å vare i mer enn fem år. Dette gjelder produkter som mobiltelefoner, møbler og hvitevarer. På alle andre produkter som klær, leker og sko er det to års reklamasjonsrett. Husk å ta vare på kvitteringer. Hvis varen har en feil eller mangel som ikke er din skyld, kan du klage til selger først. Du har da rett på å få varen reparert eller byttet etter tredje reparasjonsforsøk. Blir du ikke enig med selger? Send klage til Forbrukerrådet eller et av flere klagenemd, som gratis bidrar til å mekle i saker.

Foto Flickr CC Nokkvi

Lad mobil og kamera med solen og spar strøm – skaff deg en solcellelader

Klimastreikenes

2500 unge deltok i klimamarsjen i Stockholm 25. mars i år. Tilsammen sluttet mer enn 500.000 opp om hundrevis av tilsvarende markeringer i over 90 land den samme dagen.

Stockholm: Arne Storrønningen (tekst og foto)

Pandemien satte et bråstopp for det som kanskje var tidenes største miljø- og klimamobilisering. Inspirert og ledet av den svenske tenåringsaktivisten Greta Thunberg deltok millioner i tusenvis av protestmarsjer verden over. Nå tar de på nytt til gatene. Klarer de å gjenerobre sin gamle posisjon?

tilbakekomst

La oss først ta et tilbakeblikk. Det siste året før pandemien stengte ned en hel verden virker lenge siden. En ny klimabevegelse gjorde sitt inntog verden over. Millioner deltok i den kanskje kraftigste mobiliseringen i miljøbevegelsens historie.

Stockholm 15. Mars 2019:

På en scene på Mynttorget i Stockholm står en ung jente i gul regnjakke og med lange fletter. Hun holder en kort appell. Folk står som sild i tønne

og strekker hals for å se henne bedre. Det er henne de har kommet for å se. Av og til avbrytes hun av dundrende applaus. Og taktfaste rop: «Greta ... Greta ... Greta ...»

Folk lytter. Det er etter forholdene merkelig stille på torgplassen med over 15.000 barn og unge samlet. Flere løfter plakater med teksten «Lets make the world Greta again». Noen andre har plakater hvor Greta Thunberg framstilles som Pippi Langstrømpe. Hun tar mikrofonen. Smiler forsiktig. En global klimabevegelse har blitt født. De færreste på plassen

ved Stockholms Gamla Stan kan forestille seg hvor stor den vil bli i løpet av de neste månedene.

London 1. mai 2019:

Stemningen på The Parliament Square i den britiske hovedstaden er nesten euforisk. Hundrevis av aktivister fra Extinction Rebellion og andre aktivister har samlet seg i hjertet av Storbritannias politiske maktsenter. På taket av en rød brannbil i utkanten av plassen holder Jeremy Corbyn en appell. Den britiske opposisjonslederen kan bringe en viktig nyhet. Parlamentsmedlemmene i de ikoniske bygningene på den andre siden av gaten har vedtatt å erklære en unntakstilstand for klimaet med sikte på raske og dramatiske tiltak for å beskytte miljøet for kommende generasjoner. Unntakstilstanden ble symbolsk. Men det er en annen historie. Denne første mai-dagen for tre år siden var det klimavekkelse i luften utenfor det britiske parlamentet.

30. august 2019:

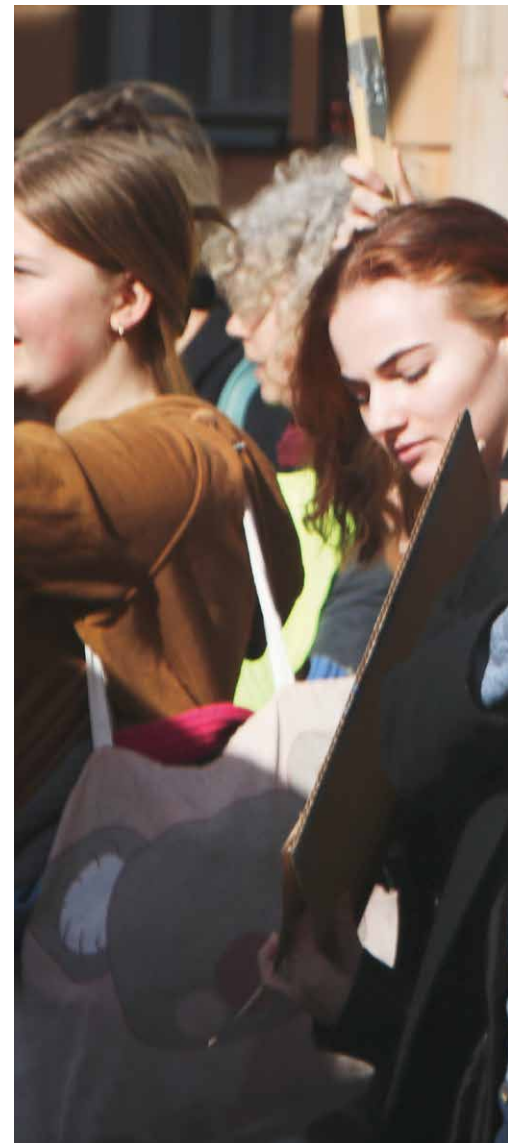
På Eidsvoll's plass foran Stortinget i Oslo brøler tusenvis i protest mot regjeringens klimapolitikk. Nesten

«De trodde de kunne begrave oss, men de visste ikke at vi var såkorn».

20.000 nordmenn deltok på lignende brøl andre steder i landet. Ifølge arrangørene brølte over 40.000 i Oslo. Vi som sto i utkanten av folkemengden for å finne de beste fotoposisjonene merket nesten det fysiske lydtrykket.

Klimabrøl ble kåret til årets nyord i 2019. Ordet oppsummerer styrken i klimaengasjementet som særlig ungdom har vist dette året, mente seniorrådgiver Dagfinn Rødningen i Språkrådet som sto for kåringen.

Demonstrasjonen mot kraftlinjer gjennom Nordmarka i 1946 regnes som den hittil største miljødemonstrasjonen i Norge. Da samlet over 30.000 seg på Rådhusplassen i Oslo. De oppdaterte beregningene gjør Klimabrølet til den største klima- og miljømarkeringen i Norge noensinne, ifølge sjefsbrøler Even Nord Rydningen

Senioraktivister gjør seg klar til marsjen fra Mynttorget rett ved riksdagsbygningene i Stockholm.

Det store gjennombruddet

2018 og 2019 var de store gjennombruddsårene for den globale skolestreik-bevegelsen som stilte krav om en mer ansvarlig global klimapolitikk.

Under den globale klima-uken fra 20. til 27. september i 2019 ble det arrangert protestmarsjer og folkemøter i 4500 byer og steder fordelt på 150 land på samtlige kontinenter. Ifølge den britiske avisa The Guardian deltok mer enn 6 millioner aktivister i hendelsene. 350.org, et internasjonalt nettverk av klimaaktivister som ofte var en viktig medarrangør bak Greta Thunbergs gigantmarsjer, mente at tallet var så høyt som 7.6

Hyllet og utskjelt

Greta Thunberg selv fikk internasjonal medieoppmerksomhet på linje med profilerte statsledere eller en global rockestjerne. Hun holdt innlegg for medlemmene i EU-parlamentet, deltok i en høring i det amerikanske senatet, talte til medlemmene i det britiske parlamentet og møtte statsjefer som Angela Merkel Emmanuel Macron, og Justin Trudeau og mange andre samfunnsstopper.

Hun ble invitert som gjest i en rekke store tv-show, mottok et titalls store prestisjetunge priser og utmerkelser. I 2019 ble hun i en alder av 16 år kåret til «Årets person» av Time Magazine og i 2019 og 2020 nominert til Nobels fredspris. I mange byer ble det laget gigantiske utendørs veggmalerier av den svenske aktivistlederen, som Bristol i England og San Francisco i California, EU-hovedstaden Brussel, Dublin, og i Edmonton, en viktig by i den canadiske oljeprovinsen Alberta. På den andre siden kom usaklige og personlige angrep på Thunberg. «Greta Thunberg er en vennlig, men dårlig informert tenåring», sa den russiske presidenten Vladimir Putin på en energikonferanse i Moskva i oktober 2019. USAs president Donald Trump brukte twitterkontoen til flere hånende angrep på den svenske tenåringen.

Flere spurte seg om bevegelsen som spredte seg med stor styrke kunne være begynnelsen på et sosialt vendepunkt (social tipping point) i klimakampen. «... Forholdene ser ut til å være der for at en eller annen form for vendepunkt kan skje. Men jeg må innrømme at som forskere, så vet vi i virkeligheten ikke om dette bare er en bølge, eller om det er et genuint vippepunkt», sa den norske forfatteren, politikeren og psykologen Per Espen Stoknes i et intervju med nyhetskanalen Deutshe Welle 24. mai 2019.

Bråstopp og digitale markeringer

Så kom pandemien – med bråstopp for de gigantiske fysiske protestmarsjene. ➤

millioner deltakere under den globale aksjonsuka høsten for i underkant av tre år siden.

Uansett var det imponerende tall skolestreikbevegelsen kunne vise til. På hovedstreikedagen i aksjonsuka, 20. september 2019 marsjerte mer enn 4 millioner unge og voksne i gatene i byer verden over. Bare i Tyskland rapporterte de ansvarlige for de tyske marsjene om 1,4 millioner deltakere. I New York talte Greta Thunberg til rundt 250.000 tilhørere under en samling den samme dagen. I Australia deltok 300.000, i London 100.000 og i Berlin 275.000 som noen eksempler. I Montreal i Canada noen dager seinere deltok over en

halv million unge aktivister i det som var en av verdens største klimamarsjer.

På toppen av dette fikk skolestreikerne støtte eller sympati fra viktige internasjonale profiler som Pave Frans, Dalai Lama, Arnold Schwarzenegger, Leonardo DiCaprio, FN-sjef Antonio Guterres, tidligere amerikansk president Barack Obama, og en rekke andre politikere og maktpersoner i internasjonalt samfunnsliv. I et opprop ga 20.000 klimaforskere verden over støtte til klimastreikbevegelsen. Mange snakket om «Greta-effekten» som en forklaring på endringer i holdninger og ny energi i klimapolitikken.

Greta Thunberg og klimabevegelsen hun skapte er på plass i gatene igjen. 25. mars i år samlet de rundt en halv million aktivister i gatemarsjer og samlinger i mer enn 90 land verden over.

< Fokus >

En mann har med seg det ukrainske flagget. Mange paroler handlet om krigen i Ukraina og viser at krigsmotstand har blitt endel av agendaen til den internasjonale skolestreik-bevegelsen.

28. februar 2020 stilte mer enn 30.000 tilhørere opp i strieregnet i Bristol i England for å høre Greta Thunberg tale. Uken etter deltok rundt 3.000 på samlingen i Brussel, det lave antallet kunne skyldes frykten for koronasmitte mente flere observatører og journalister. Etter 81 uker med sammenhengende fysiske markeringer og gateprotester oppfordret Greta Thunberg sine aktivistkolleger til å gå digitalt.

Med hele land nedstengt ble bevegelsen «paralysert», uttalte Dominika Lasoto, en av hovedfigurene bak den polske skolestreik-bevegelsen. «Det er definitivt ikke den samme energien i bevegelsen som det var da vi arrangerte masse-demonstrasjoner» mente den australske aktivistlederen

Luca Saunders i et intervju med nyhetstjenesten AFP 8. desember 2020.

Professor i sosiologi ved det amerikanske Maryland-universitetet Dana Fisher gjorde en undersøkelse blant 171 aktivistgrupper og organisasjoner bak den internasjonale «Earth Day». Mer enn halvparten oppga at pandemien hadde påvirket arbeidet deres «veldig mye».

Til tross for at utbruddene av Covid-19 i lange perioder lammet det som var bevegelsens nerve – nemlig store og spektakulære protestmarsjer verden over, klarte Greta Thunberg og det omfattende aktivistmiljøet rundt henne å holde bålet i livet gjennom massiv digital mobilisering. Under flere av pausene mellom bølgene i pandemien var de raske til å arrangere nye store protestmarsjer i flere land.

24. september 2021 arrangerte klimastreikbevegelsen 1800 samlinger og marsjer i rundt 100 land i det som var den første fysiske globale aksjonsdagen etter utbruddet av pandemien.

Greta Thunberg selv holdt appell foran den tyske Riksdagen i Berlin. Den britiske avisa The Guardian rapporterte om hundretusen deltakere, et stort flertall med munnbind. Tilsammen 600.000 deltok på 470 markeringer andre steder i Tyskland. I New York var oppslutningen langt svakere. Her deltok rundt 2000 unge og voksne. Under aksjonsdagen i 2019 mente arrangørene i den amerikanske storbyen at mer enn 250.000 marsjerte i gatene.

Tilbake til Mynt-torget

Mange spør seg naturligvis om det er mulig for klimastreik-bevegelsen å gjenvinne sitt gamle momentum eller om den må leve i skyggen av krig, pandemi og økonomisk krise. Det er et viktig spørsmål. – Det er naivt å tro at klimakrisen blir borte fordi vi har fått andre kriser å hankses med i tillegg, mener den norske miljø- og

«Med hele land nedstengt ble bevegelsen "paralysert".»

klimaveteranen Svein Tveitdal som jeg møtte på en videregående skole i Grimstad hvor han holdt et av sine mange klimaforedrag. Det handler om fysiske lover, og de kan vi ikke løpe fra mener Tveitdal.

Det var derfor med en viss spenning jeg reise til Stockholm 25. mars i år da Greta og hennes organisasjon trommet sammen til en ny global aksjonsdag med klimaprotester.

Arrangørene oppga at rundt en halv million deltok i protestmarsjene og aksjoner i 93 land denne dagen. Det er et godt stykke fra høydepunktet for pandemien hvor rundt 4 millioner marsjerte i gatene på en og samme dag i over 150 land. Det er allikevel langt fra noen svak oppslutning i en global målestokk. De fleste andre sosiale bevegelse ville ha jublet over en slik interesse. Tilbakegangen i publikumsoppslutning i Stockholm i forhold til de førpandemiske marsjene var derimot tydelig. Da jeg fulgte demonstrasjonene i Stockholm i mars og mai 2019 ble det anslått at rundt 15.- 20.000 deltok. På Mynttorget denne fredagen i slutten av mars 2022 rapporterte Svenska Dagbladet om rundt 2500 deltakere. I Norge var der markering i Oslo, Ås, Stavanger, Bergen og Tromsø. Dagsavisen skriver at «flere titalls barn og unge» møtte opp foran Stortinget for å kreve en mer ansvarlig klimapolitikk.

–Hvor er Greta Thunberg? spør en fotograf meg, når toget av unge aktivister med et hav av plakater langsomt beveger seg ut fra Mynttorget i Stockholm. Ja hvor er Greta? Vi spotter henne 10 til 20 meter lenger bak i toget. Med sin nesten verdensberømte plakat «Skolestreik for klimatet.» har hun blandet seg med de andre som utgjør den første puljen i protestmarsjen. Det er andre som leder marsjen gjennom gatene

En ung aktivist gjør seg klar for klimamarsj i Stockholm 25. mars i år.

i Stockholm denne formiddagen. En ung kvinne kledd som Pippi Langstrømpe går foran sammen med et titalls andre unge demonstranter. Helt foran det ridende politiet med sine hester og representanter for Stockholms «dialogpolis».

Det er neppe tilfeldig at Greta Thunberg blander seg med de andre aktivistene som deltar i marsjen. Hun ønsker å bygge en bredere bevegelse, mindre avhengig av henne selv. Det er krevende. Medier og journalister er fortsatt mindre opptatt av selve bevegelsen enn Greta som person og symbol. Men Greta Thunbergs målrettede strategi med å slippe fram andre, ikke minst fra de mest klimautsatte landene på kloden har gitt resultater.

I nesten to timer beveger toget seg mot endepunktet Tantolunden, et stort parkområde på Södermalm, bydelen med den største andelen grønne velgere i Sverige. I en bakkeskråning i parken er det rigget mikrofoner og et enkelt høytaleranlegg. Noen hundre unge aktivister samler seg i små klynger for å høre appeller og innlegg. – Sitasjonen i dag er mye verre i dag enn da vi startet å demonstrere for tre år siden er Greta Thunbergs budskap til den unge forsamlingen. Men hun lover fortsatt kamp. De siste to årene har lært oss at vi ikke kan ta noe for gitt, at ikke vi kan planlegge for mye på forhånd, sa hun i et stort intervju med Financial Times nylig.

2. og 3. juni samles miljøpolitikere og klimaforskere fra hele verden til Stockholm+50, for å markere femtiårs-jubileet til den internasjonale miljøkonferansen i den svenske hovedstaden for 50 år siden. Da lover de unge klimaaktivistene i Stockholm og være merkbart tilstede.

En parole under en klimamarsj i Stockholm kan være tankevekker om man tror flere millioner unge klimaaktivister vil gi opp kampen. Her er den oversatt fra engelsk: «De trodde de kunne begrave oss, men de visste ikke at vi var såkorn».

Kampen for planeten fortsetter. Eller med Greta Thunbergs ord: «You must do the impossible. Because giving up is never an option». ■

Host fra naturens spis

Å sanke mat fra naturen er miljø-, klima- og helsevennlig. Minimal belastning på naturen, ingen sprøytemidler, transport og innpakning i plast. På tide å trappe opp matauken. Her er noen gode og enkle tips.

Tips og tekst
Nini Hæggernes

Foto Flickr/CC Ole Husaby

RØDKLØVER

Innhøsting: Blomster i juni-september.
Bruk: Søtlig smak som brukes i salater, supper, dessert, te og kaker. Ikke spis kløver om du er peanøttallergiker, da plantene er i slekt med hverandre.

NB:

Ikke høst mer enn du trenger. Blomster er viktig matkilde til pollinerende insekter.

kammer

LØVETANN

Innhøsting: Blomsterknopper i mai-juni, blomster når de har sprunget ut og blader hele sesongen, men best på forsommeren. Roten er best vår og høst.

Bruk: Friske blader kan erstatte rucola salat eller brukes i vokpannen. Blomsterknopper stekes i smør og brukes som tilbehør. Blomstene kan brukes til te, vin, marmelade og eddik. Roten kan brukes som surrugatkaffe eller kokes og stekes i smør til gryteretter.

Foto Flickr CC brenno

Foto Flickr cc Kenasue

HJEMMELAGET VILLTE

Lag din egen te av ville planter. Bland ulike mengder og planter, til du finner akkurat din favorittblanding. Ville planter kan også blandes med vanlig te. Brukes fersk eller tork plantedelene godt og knus eller kvern dem til mindre biter. Oppbevar tørt te i lufttett boks.

Noen planter du kan bruke til te:

Løvetann, gule kronblader
Markjordbær, unge grønne blader
Gran, unge grønne skudd
Sisselrot, rot. Skarp vekk det brune skallet
Rødkløver, blomster
Engsyre, stilk og blader
Blåbær og andre bær
Rynkerose, blomsterblader
Svarthyll, blomsterkvaster
Bjork, nyutsprunget lysegrønne blader
Mjødurt, unge blomster
Bær, unge blader av blåbær, solbær og bringebær

EN GKARSE

Innhøsting: Mai-juni.

Bruk: Stengel, blad og blomst. Karseaktig smak. Hakkes opp og brukes som krydder i kryddersmør, på salater, ovnsstekte grønnsaker og supper, eller som garnityr på smørbrød. Kan spises rå eller kokes.

Foto Flickr CC Arvid Johansen

SVARTHYLL

Innhøsting: Juni-juli.

Bruk: Blomsterkvaster til saft og te, eller smakstilsetning i bakverk. Bær brukes til saft og vin.

Oppskrift hylleblomstsaff:

40-50 blomstklaser av svarthyll
3 l vann
300 g sukker (eller mer om du liker det søte)
4 økologiske sitroner

Slik gjør du

Skyll blomstene og sitronene godt. Skjær sitronene i skiver. Ha sukker, vann og sitron i en gryte og kok opp. Trekk av varmen og rør rundt til sukkeret er oppløst. La det trekke i 10 minutter. Sil ut sitronene og press ut saften i vannet. Hell den varme laken over hylleblomstene og avkjøl for det sette vekk et kjølig sted. La det stå trekke i 2-3 dager før du siler fra blomstene. Hell på rene flasker for oppbevaring. Saften blandes ut med vann. Holdbarhet i kjøleskap 3-5 dager, så den bør fryses. Kan fryses i glassflasker, men fyll dem ikke helt opp da vann utvides når det fryser.

Foto Arne Storromingen

GRAN

Innhøsting: Grannskudd i mai-juni. Barnåler hele året.

Bruk: Unge myke grannskudd i salater, desserter og sauser. Som pesto, sirup eller i te. Lag skogsalt ved å kverne ferske skudd og havsalt. La det tørke på et bakebrett. Senere barnåler tørkes og kvernes til krydder.

A photograph of a textile mill. In the foreground, a large roll of light-colored fabric is mounted on a metal frame. The fabric is wound around a central core. The machine is made of dark metal. In the background, other rolls of fabric and the industrial structure of the mill are visible. The lighting is bright, suggesting a well-lit factory environment.

«Vi må snu alt på hodet.

Vi må skru om hele
forretningsmodellen.

Den må hogges ned.»

Vrenger

Nye norske klesmerker forsøker å veve etikk og bærekraft inn i klesproduksjonen. Hva kan de lære av de norske tekstilfabrikkene som aldri flagget ut?

klesbransjen

Tekst og foto
Sigurd Jorde

I de gamle, lyse fabrikklokalene snurrer gamle og nye tekstilmaskiner rundt i en evig dans. Fra et titalls store trådsneller trekkes det tynne ullgarnet inn til nålene, hvor hver runde strikker en ny rad tynt ullstoff. Maskinene summer høyt, det lukter ull. Lyset fra de store åpne vinduene fyller de store lokalene til Janusfabrikken i Indre Arna. I naborommet legges ferdig farget ulltøy i tykke lag, dekket av sjablonger, og kuttes ned til delene som skal sys sammen til plagg.

– Fabrikken ble etablert med forutsetning at et plagg kan arves av tre barn i en barneflokk. Prisen skal være slik at folk har råd til det. Disse ➤

I de historiske fabrikklokale i Ytre Arna gjøres alle leddene i produksjonen av Oleanas fargerike plagg: fra design til strikking til sammensyng (ketting).

«Storhetstiden til de norske tekstilfabrikkene var i etterkrigstiden. På et meste sysselsatte tekstilindustrien over 1400 arbeidere i Ytre Arna.»

levereglene holder vi oss til fortsatt, forteller Arne Fonneland, direktør i Janus.

Ullgenserne fra Janus er et varmt, solid og traust motstykke til dagens raske mote. Da de norske tekstilfabrikkene var på høyden, lagde de samme modell, år etter år. Kinesiske Shein, det siste friske tilskuddet i moteverden, slipper hundrevis av nye kolleksjoner i sin nettbutikk hver dag, til en brøkdel av prisen for norskprodusert ulltøy. Klesforbruket i Norge skutt i været, det samme har mengden klær vi kaster. Spørsmålet er hva vi fikk og hva mista vi på veien fra norske Janus til kinesiske Shein? Og om det er mulig å lage en bærekraftig og etisk klesbransje, som ikke er basert på rask mote, høyt volum, billig arbeidskraft, lave priser, bruk-og-kast.

I Oslo sitter to ivrige gründere med hvert sitt relativt ferske kles-selskap, som begge forsøker å endre bransjen. I Arna og Dale finnes gamle og erfarne klesfabrikker, som fortsatt holder stand. Hvis vi nøster opp tråden fra gründerne i Oslo til tradisjonsfabrikkene i Arna og Dale, kan vi kanskje finne ut hva vi mistet på veien fra Janus til Shein.

Youngstorget

«Kjøp mindre. Lek mer.» oppfordrer klesmerket Northern Playground, startet av friluftsentusiast Jo Egil Tobiassen. Et klesmerke som oppfordrer til å kjøpe *mindre* med en leder som ber regjeringen innføre en miljøavgift på klær, framstår nesten mer som aktivistorganisasjon

enn et klesprodusent. Likevel har Northern Playground 10 ansatte og solgte 28.000 plagg i fjor. Tobiasen startet hele virksomheten på en snedig hjemmelaget ullstilongs med glidelås (som jeg selv alltid har i sekken på tur). Siden er vareutvalget utvidet noe og konseptet mye. Du får nå kjøpt tynne ullgensere hvor det følger hjelp til i reparasjon og livstidsservice.

– Vi må snu alt på hodet, sier Jo Egil Tobiassen, med overbevisning. – Vi må skru om hele forretningsmodellen. Den må hogges ned.

«Fabrikken ble etablert med forutsetning at et plagg kan arves av tre barn i en barneflokk.»

Volum er den store elefanten i rommet, ifølge Tobiassen. Dagens klesmodell er avhengig av å selge store volum av klær, dermed klarer de å selge mange klær til mange folk til lav pris. Konsekvensen har blitt at vi er vant til mange plagg i rask rekkefølge, som vi siden kaster i store mengder.

– Folk vil ha høre at resirkulering av klær hjelper, eller at det finnes en maskin som endrer alt, og så kan alt fortsette som før. Politikere og investorer ønsker det samme. Men den trauste løsningen der vi endrer forbruksvarer – det er det som har en vanvittig effekt.

Tobiassen merker at kundene er på glid, at de ønsker mer bærekraft. Hos Northern Playground må de godta høyere priser for klærne enn de er vant til, men får til gjengjeld klær som varer fem ganger lenger.

– Folk må kjøpe 1/5 av hva de kjøper i dag. Hvis man måler prisen bruk heller enn pris per vare, får man den faktiske kostnaden per plagg.

Her ligger ifølge Tobiassen løsningen som skal gjøre deres modell lønnsom, tross høye priser og lave volum. I tillegg sparer de kostnader ved å drifte fysiske butikker og å måtte

selge varer på salg. Selskapet forventer en omsetning på 30 millioner i år. Selve produksjonen av klærne foregår hos leverandører i Europa. Et lite utvalg av klærne lages på systuer i Oslo og Asker, ambisjonen er å flytte mer av produksjonen til Norge på sikt.

Jordal

Tre kilometer øst for Jo Tobiassen og hans nordlige lekeplass på Youngstorget i Oslo, bak skøytehallen Jordal, ligger et litt anonymt bygg som rommer ymse aktiviteter som akupunktur, yoga, Stunt Squad kjøkken, et treningsstudio og Kampen Pub. Tar man en litt skummel vareheis opp i 3 etasje finner man Norges kanskje mest etiske klesmerke. Fair & Square plukker opp en annen løs tråd i tekstilbransjen; manglende ansvar for anstendige arbeids- og lønnsforhold.

Etter flere imponerende aksjoner mot kjente klesmerker, inkludert kjeft fra bryske vektere, ønsket Sigmund Hegstad å gjøre noe mer konkret for å endre klesbransjen. Dermed sa han opp jobben i Framtiden i våre hender, og grunnla en klesfabrikk i Kina.

– I dagens modell har vi klesmerker som ikke produserer et eneste plagg selv. De har derfor ikke juridisk ansvar for en eneste person som produserer noe, forklarer Hegstad.

– Vi produserer klærne selv. Vi har derfor forbindelsen mellom produksjon og utsalg, vi gir en nærhet mellom forbruker og fabrikk.

På nettsidene til Fair & Square er alle fabrikkarbeiderne presentert ved navn. Selv om fabrikk ligger i Kina, har de ansatte lik arbeidsdag som i Norge (7,5 timer), foreldrepermisjon og lang ferie.

– Ofte sier jeg at vi gjør det samme som alle andre, bare dyrere. Våre gode arbeidsforhold er dyrere enn for alle andre. Det merker vi på produktionsprisen.

For Fair & Square har det vært et poeng å etablere seg i nettopp Kina, for å vise at man kan produsere etisk samme sted som det meste annen vareproduksjon foregår. Men likevel koster det å være etisk, når ingen konkurrenter betaler samme høye lønn.

– Det som har effekt er å endre forbruksvaner, sier Jo Egil Tobiassen i Northern Playground.

Foto: Line Hårklau

– Våre konkurrenter har ingen fans, men millioner av kunder. Vi har millioner av fans, men nesten ingen kunder, beskriver Hegstad.

Skjønt «nesten ingen kunder» stemmer ikke helt, de siste fem årene har Fair & Square produsert rundt 100.000 plagg.

Dale

Kontrasten er påfallende mellom de ferske grunderne i Oslo og de historiske fabrikklokalene til Dale of Norway, i Dalekvam mellom Voss og Bergen. Her endrer man ikke verden gjennom konsepter eller politikk, her strikkes det klær, rad for rad, plagg for plagg. Et tjuetalls moderne strikmaskiner summer når strikkenåla raser fram og tilbake. Mønstrene er tegnet av en designer, som må programmeres og kodes til et strikkeprogram. Erfarne fagfolk kreves for å gjøre om moderne design til solide plagg. Man må kunne sitt garn, fibre, tykkelse, avstand mellom maskene og programmering. Dårlig koding gir feil i strikkingen, mister man en maske ryker hele plagget.

– Kompetansen som sitter i veggene på Dale er viktig for at vi klarer å være så effektive som skal til. Produksjonen er såpass automatisert at vi kan gjøre det i Norge og tjene penger», sier Anette Knudtzon, leder i Dale of Norway.

Dale er internasjonalt kjent for strikkede designgensere, de mest kjente lansert til Ski-VM og Vinter-OL. Dale er, i tillegg til Janus og

Egen design og god kvalitet er merkelapper norske produsenter er stolte av.

«De dyreste genserne til Dale kan koste opp mot 6000 kroner.»

Oleana, en av tekstilfabrikkene som har klart å opprettholde tekstilproduksjon i Norge gjennom snart 150 år. For Dale er det en viktig del av merkevaren å fortsatt produsere i Norge. Men det har også en kostnad som kundene må være villige til å betale. De dyreste genserne til Dale kan koste opp mot 6000 kroner.

– Våre gensere kan nok oppfattes av noen som dyre, men prisen reflekterer kvaliteten. Vi driver ikke fast fashion, våre plagg varer i 20 år og er like fine. Du betaler for kvalitet, sier Knudtzon.

Ytre Arna

En foss og solid pågangsmot var alt du trengte for å starte en tekstilfabrikk for 170 år siden. I 1845 kjøpte Peter Jebsen rettighetene til Blindheimselven i Ytre Arna, og bygde de neste årene opp Arne Fabrikker, som etter hvert ble en av Norges største industrier, med knoppskyting i form av nye tekstilfabrikker rundt på Vestlandet. Dale Fabrikker er en av knappene som skjøyt ut av Arna.

Arbeidskraft var det nok av, og markedet vokste i takt med befolkningen. Små og store tekstilfabrikker nærmest i hver grend over store deler av Norge, og vokste til den i perioder var den største industrien i landet.

Storhetstiden til de norske tekstilfabrikkene var i etterkrigstiden. Hele folket skulle i arbeid, og alle skulle kles fra topp til tå. På et meste sysselsatte tekstilindustrien over 1400 arbeidere i Ytre Arna. Men etter storhetstiden begynte det å rakne på 1970-tallet. Konkurransen fra utlandet ble for stor, norske lønninger lå mange ganger høyere enn i Sverige eller England. Noen fabrikker ble utkonkurrert og lagt ned, andre flyttet egen produksjon til Sør-Europa, før enda lavere lønninger i øst gjorde Asia til hele verdens systue. Suksessen til norske industriarbeidere og fagbevegelse har vært å heve lønnsnivået ut av fattigdom og opp til velstand. Men konsekvensen har vært å tape sine egne arbeidsplasser i den internasjonale konkurransen.

delene i et plagg), presentert på nettsidene. 48 i alt.

- Vi prøver å være en motpol. Hele grunnen til at Oleana startet i 1992 var å bevise at man kan lage klær i Norge også, forteller styreleder Steffen Fuglerud i Oleana.

- Skal du lage ting i Norge, kan du ikke konkurrere på pris. Man må lage noe som er unikt, noe det ikke er lett å konkurrere på. Vi ville lage en rettferdig og god arbeidsplass, hvor de som produserer skal ha det bra.

Oleana er stolte over å produsere i Norge, men kjenner også på utfordringene. Det er vanskelig å konkurrere mot klesmerker som betaler en brøkdelt i lønn. Det er også krevende å få kvalifisert arbeidskraft til nye og moderne strikkemaskiner. Men her ligger også mulighetene, Oleana har nettopp skaffet seg to nye 3D-strikkemaskiner som de ivrig prøver ut. Nå kan det strikkes hele stykker, man slipper avkapp, avfall og festing av delene.

- Vi er en familiebedrift, vi gjør dette fordi det er gøy. Vi liker å være

«Hos Northern

Playground må

kundene godta høyere

priser for klærne enn

de er vant til, men

får til gjengjeld klær

som varer fem ganger

lenger.»

Framtiden i våre hender har i flere år dokumentert og kritisert lave lønninger og dårlige arbeidsforhold i tekstilindustrien i Asia og Afrika. Men vi finner altså de samme lønns- og arbeidsforholdene også i norsk industri før i tida. I Arne Fabrikker var arbeidstida 15 timer i begynnelsen, redusert til 11 timer i 1872 og 8 timer i 1920. «Fabrikklokalene var kalde og trekkfulle med mye støy og støv, og maskinene ble drevet av farlige åpne reimer og akslinger,» beskrives Arne Fabrikker på wikipedia. Barn kunne bli ansatte og jobbe når de ble 14 år, samme alder som tekstilarbeidere vi har intervjuet i Tyrkia og Kambodja i dette magasinet tidligere.

Selv om Arne Fabrikker gikk inn, strikkes det fortsatt ullgensere i Ytre Arna. Oleana er kjent for sine moderne og fargerike strikkeplagg. I likhet med Fair & Square er samtlige ansatte, fra syer til sjef, fra kreativ leder til ketler (som syr sammen

med på hele prosessen, fra ide til design til produksjon. Følge hele veien. For oss er det ikke et alternativ å flytte ut.

Indre Arna

Å produsere klærne i Norge er ikke hele løsningen på mer etikk og bærekraft i klesproduksjonen. Fair & Square forsøker å få til det samme, selv om de produserer i Kina. Men ansvar og egen produksjon er likevel stikkord, at selskapet har et reelt ansvar for arbeidsforholdene til de som lager klærne, og for effekten klærne har på miljøet.

Tilbake hos Janus, ønsker direktøren å vise fram elva som renner vegg i vegg med fabrikk. Eneste lakseelv i Bergen, forklarer Fonneland stolt. Elva ga tidligere strøm til fabrikk og vann til farging av tøyet, men renner i dag fritt og rein.

- Vi har en rein og rettferdig produksjon her på Espeland, og det føler vi forbrukerne legger merke til, mener Fonneland ■

En gave til framtiden

Det synes som vi står i et vendepunkt i historien. Hva vi gjør nå kan få fundamentale konsekvenser for fremtidige generasjoner. Det gir oss et grensesprengende og hellig ansvar for slektsleddene etter oss og planeten vi overlater til dem.

Tekst
Ole Albert
Fugleberg og
Harald Korsmo

Nasjoner tenker seg omkring konferansebordene uten å oppnå enighet som forplikter i særlig grad. Det fokuseres på nære interesser, mens planeten forvitrer og arter forsvinner. Svikter vi de milliarder av mennesker som kommer etter oss. De som skal arve jordkloden? Dagens kortsiktige og fragmenterte politikk gir grunn til å stille det spørsmålet.

Gode forfedre

Vår kultur er opptatt av øyeblikkelig tilfredsstillelse. Kort tids fokusering kan på lengre sikt gi en eksistensiell risiko. Vi trenger et radikalt skifte mot mer fokusering på langsiktig tenkning, og på konsekvenser av våre handlinger bortenfor vår livstid. Da respekterer vi og ærer generasjoner som kommer etter oss, samtidig som vi blir gode forfedre for dem.

«Lever vi på en planet som er helt unik med et mangfold av liv blant 400 milliarder stjerner bare i vår galakse?»

Vårt ansvar for livsgrunnlaget til mennesker langt bortenfor vår levetid er i liten grad diskutert i sammenheng med globale miljøproblemer, mener artikkelforfatterne.

Dette er budskapet til Oxford-filosofen Roman Krznarik i boken *The Good Ancestor* fra 2020. Han ber oss tenke 10.000 år fram i tid. Ut fra et større perspektiv tar han inn framtidsmenneskers rettigheter. De bør tillegges samme vekt som nålevende. Handler vi bærekraftig nå, kan vi bli gode forfedre for senere generasjoner.

Vektlegging av livsgrunnlaget og livskvaliteten til mennesker bortenfor vår livstid er i liten grad systematisk behandlet i sammenheng med globale miljøproblemer. Vi ser det derfor som viktig å formidle Krznarik's budskap innvevet i en overgang til en økologisk sivilisasjon.

Det er neppe noen annen tid i historien, hvor det vi gjør nå, kan få så fundamentale og eksistensielle konsekvenser for mennesker i generasjonene som vil følge etter oss.

En rasjonell begrunnelse

Det er en rasjonell begrunnelse for rettferdighet mellom generasjoner. På den ene siden velferden til 7,7 milliarder mennesker som lever i dag. På den andre siden velferden til mennesker i kommende slekter. I sin ytterste konsekvens velferden til resten av menneskeheten. Forhåpentligvis utgjør nålevende 7,7 milliarder et forsvinnende lite antall i relasjon til populasjoner av framtidige mennesker. Men handlingene til vår generasjon kan få ubotelige store konsekvenser

for dem. Hvordan er det mulig å ignorere deres velferd og tenke at vår egen velferd er så mye viktigere. Det kan vi unngå ved å transcendere oss til mennesker som kommer etter oss, og i forhold til verdier som menneskeheten har felles. Det leder oss til å fokusere på livsverdier for vår og senere generasjoner.

Katedraltenkning

Dette er katedraltenkning i praksis. De som planla Nidarosdomen fikk aldri se den ferdig. De som nå planlegger og gjennomfører storstilt skogplanting vil aldri få se den fulle effekten av denne gaven, når den passerer gjennom flere generasjoner. Den kan også inspirere hver generasjon fortløpende til skogplanting for å opprettholde balansen mellom høsting og fornyelse. Vi bruker naturens egen metode for å oppnå en ønsket klimaeffekt og biologisk mangfold.

Vi kan også ha katedraltenkning innenfor økonomi, politikk, kultur og vitenskap. Bevegelsene mot slaveri på 1800 tallet er et stort og viktig eksempel i så henseende. Andre eksempler er New Deal i USA, Marshall planen, Bretton Woods finanssystem. De springer ut fra hver sin krise, hvor man så behovet for å endre spillereglene og åpne for nye muligheter. Et aktuelt eksempel for Norge er oljefondet som verdens største fond. Den skal sikre velferden til senere generasjoner. Videre kan grasrot bevegelse som sosiale og politiske bevegelser reflektere katedraltenkning.

Photo: Flickr.com/Anna Gineton

Den viktige tilnærmingen i omsorgen for framtidige generasjoner, er at hver generasjon tilpasser seg de økosystemene disse menneskene lever under. Hver generasjon har omsorg for elvene, jorden, trærne, pollineringen, luften vi puster i. Dersom vi overskrider naturens biokapasitet, vil vi feile i oppgaven med omsorgen for framtidige generasjoner.

En unik planet blant 400 milliarder stjerner?

Det råder en oppfatning om at vårt univers ble til for 13,7 milliarder år siden (BIG BANG) ut fra noen veldig fininnstilte fysiske parametere – en ufattelig liten sannsynlighet blant antall mulige univers

«Vi trenger et radikalt skifte mot mer fokusering på langsiktig tenkning, og på konsekvenser av våre handlinger bortenfor vår livstid.»

hinsidiges begripelse. Flere generasjons stjerner (soler) ble dannet. De eksploderte som supernovaer og ga grunnstoffer til neste generasjon stjerner. Vår stjerne ble dannet for 5 milliarder år siden. Livet oppstod i havet ut fra at tyngre grunnstoffer utviklet et DNA med evnen til å reproducere seg selv som encellede former for liv – en ufattelig liten sannsynlighet for å oppstå på en planet i passende avstand fra sin stjerne. Evolusjonen over milliarder av år har gitt jordas biologiske mangfold.

En planet som har et helt unikt livsmangfold blant 400 milliarder stjerner bare i vår galakse? Ingen vet. Det gir ikke bare et historisk ansvar, men også et kosmologisk ansvar å ta vare på denne planetens liv og unike biologiske mangfold.

Forringer vi livsgrunnlaget på et par generasjoner, forringer vi noe helt eksistensielt unikt på vår planet i ett ubegripelig stort univers som vi begynner å forstå. Vi forringer det i ett øyeblikk i et kosmologisk perspektiv.

Undring og erkjennelse av vårt kosmos kan hengi oss i et hellig ansvar i en økologisk sivilisasjon for å forvalte vår unike planet og dens biologiske mangfold.

I denne sammenheng nevner vi også trusselen om bruk av atomvåpen. Verdens atommakter har slike våpen til gjensidig utryddelse flere ganger. Da kan man spørre om mange av verdens statsledere ikke har tatt

Lever vi på en planet som har et helt unikt livsmangfold blant 400 milliarder stjerner bare i vår galakse?

innover seg og forstått: Atskillelsen mellom teknologiens makt og visdom som kreves for å anvende denne og forståelsen av at konsekvensene kan være av en helt annen skala i tid og rom enn før, uten en kosmologi som lar oss forstå betydningen av naturen. (Vaslav Havel).

Verdens statsledere har et hellig ansvar å unngå bruk av atomvåpen. I motsatt fall kan vi få utryddelse av sivilisasjoner, biologisk mangfold og natur i et øyeblikk i et kosmologisk perspektiv. ■

(Dette er et utdrag av en artikkel som er publisert i sin helhet på Framtiden.no)

Referanser:

Jakobsen, D. Ove, Økologisk økonomi. Et perspektiv på framtiden. Flux forlag 2019.

Krznaric, Roman, The Good Ancestor. How to Think Long Term in a Short-Term World. Penguin Random House, 2020. (s.80, 82-84, 121-123, 156, 211-212). Living Planet Report (2020).

Rawls, John, A Theory of Justice. Belknap Press. 1971.

Salk, Jonathan, Planetary Health: A New Perspective. Challenges, Vol.10, No 7, 2019

Nye opplevelser på Rørosmeieriet.

God mat er en opplevelse på mange måter. Nå kan du besøke Rørosmeieriet og se, prøve, lytte og smake hvordan produktene våre blir til i takt med naturen

Scan
QR-koden
og bestill
omvisning.

Engangs-

Tekst og foto
Yngve Ekern

Den profilerte matskribenten Yngve Ekern guider oss på veien til mer bærekraftig mat i hverdagen. Yngve har i en årrekke stått i spissen for den nye folkebevegelsen som bryr seg om maten vår og hvor den kommer fra.

Han har utgitt flere bøker, blant dem «Kjøttfrie dager». Han har vært fast bidragsyter i magasinet Framtiden i våre hender siden 2020.

matglede

Foto: Jechitra / CC BY-NC - ND 2.0 / Flickr

grill er

helvetes

ild

Røyken fra engangsgriller er nok snart regnet som like sosialt stigmatiserende som røyk fra sigaretter. Det finnes kule alternativer når vi vil kose oss med varm matlaging ute.

«Det kan ikke være sant!»

Dette utbryter barna mine når jeg forteller dem at for en generasjon siden, da jeg var ung, så var det lov å røyke tobakk på fly og tog. Ja, vi dampa til og med på Oslo-trikken, men bare på bakerste vogn, da.

Det høres så sjukt ut at i dag rister vi bare stumt på hodet av det som var tilstanden for ikke så veldig lenge siden.

Mitt mål er at når mine barn forteller sine egne barn at det var vanlig å

fyre opp engangsgriller av metallfolie over alt i byparkene, pluss inn- og utmark, og gjerne la dem bli stående som både brannfarlig og miljøødeleggende søppel – så vil de møte den samme vantroen hos sitt eget avkom.

Framtiden i våre hender har kjempet i over to tiår for at vi skal forby dem. Og det går den rette veien.

For et tiår siden var Norge overlegent det landet i verden som hadde flest engangsgriller osende ute i det fri.

«Framtiden i
våre hender
har kjempet i
over to tiår for

at vi skal forby
engangsgrillene.
Og det går den
rette veien.»

På det meste ble det solgt innpå 1,2 millioner av dem på en sommer, mens for eksempel svenskene nøyde seg med rundt 400 tusen. I Oslos parker ble det på det verste samlet inn mellom 30 og 50 tonn brukte engangsgriller gjennom sesongen.

På høyden av engangshysteriet solgte mange butikker også en såkalt «grillkit», en stor pose med selve grillen påpluss fire plastglass, papp-tallerkener, plastbestikk, fyrstikker

Foto Yngve Eikern

1. Turwok

- Denne herlige løsningen har jeg selv hatt stor glede av i flere år. Den sammenleggbare søtingen er altså en liten wok av rustfritt stål, og veier kun en halv kilo med beskyttende pakkepose. Med messingbelegg i bunnen blir det skikkelig varm med en gang du setter den over gassblusset. Jeg pleier å finne noen passende steiner å sette rundt selve blusset, slik at pannen står fritt og stødig.
- Med en sånn for hånden er det bare å snitte grønnsaker, eventuelt litt kjøtt eller fisk, lege det i en boks med passende marinade, og så deise det hele i woken når sulden melder seg.
- Du får slike turwoker i de fleste sportsbutikker for rundt 300 kroner, og en brenner for omtrent det samme.

Foto produsent

3. Bærbar flerbruksgrill

- De finnes, og en som er solid og like liten som en iPad er til og med utviklet av en norsk pensjonist som ble dritlei av å plukke opp engangsgriller når han var på tur.
- I den utbrettbare grillen med navnet BarbiQ kan du bruke grillkull, grillbriketter, kokosbriketter, gassbrenner og spritbrenner eller rett og slett ved du finner på stedet.
- Etter bruk avkjøles den raskt. Storrelsen gjør at den som vil også kan stappe den i oppvaskmaskin. Prisen ligger på rundt 700 kroner i butikker med utstyr for friluftsliv.

Foto produsent

2. Stormkjøkken

- Klassikeren, den gode og gamle. Her er den svenske originalen Trangia med både kokekjerler og panne, kaffekjele får du også.
- I 70 år har et slikt sett vært friluftsmenneskers beste venn. Alle deler stables inni hverandre til en kompakt pakke. Det finnes flere merker som likner, men det lar seg vanskelig gjøre å lage et stormkjøkken som utfordrer originalens posisjon, særlig siden den stadig oppdateres med slippbelegg og annet.
- Så godt som ingen utfordringer er for krevende. Med denne kan du lage god mat «fra bunnen av» der du er. Gassblusset på bildet kan også brukes til turwoken. Regn med å bruke rundt 700 kroner for et sett.

og våtservietter. Det manglet bare plastpakkede grillpølser, men pytt, våtserviettene var sikkert like gode som dem på smak.

Noen kjedebutikker har nå sluttet å tilby metallsøppelet, og i våres har tørke og brannfare ført til midlertidig forbud flere steder – men det er ennå en lang vei å gå.

En vei å gå, ja. Når vi er ute på tur er det heldigvis flere bærekraftige alternativer vi heller kan bære med oss.

Foto: Yngve Ekern

Rett på grillen

Sommerkål, også kjent som nykål og tidligkål, seiler så fint avgårde på grillen om du skjærer den i grove båter og sørger for din egen grillolje.

Bruk en olje som tåler høy temperatur, for eksempel solsikkeolje, og velg noen krydder du liker. Rosmarin er særlig godt når du griller halve småløk. På nykålen her er strimler av tørket chili en styrke på laget.

Noe av det fineste er å legge klaser av små tomater rett på grillen, med det grønne og alt. I en klase for seg, kan du si. Aubergine og squash blir lekkert i lange skiver. Rootfrukter likeså.

Det er oftest lurt å legge større biter av friske grønnsaker litt på indirekte varme først, ikke rett over de heiteste glørne, og så heller steke dem hardere mot slutten.

I folie

Ja, sånn er det, aluminiumsfolie må til når det er smakk om å legge oppskjærte grønnsaker på en grillrist. Men om man bretter pent går det av å skylle folien til snarlig gjenbruk.

Pakkede grønnsaker er særlig fint for å få barn med på selve grillingen. Da kan de lage sine egne spesialpakker og passe på dem uten altfor strengt oppsyn.

Ofte er det lurt å grille grønnsaker på et flatt stykke alufolie oppå risten, og så pakke sammen folien og legge pakken rett ned i glørne.

En svett olje hører med i grønnsakspakkene, da gjerne med rikelig friske urter i sesong.

Foto: Yngve Ekern

Foto: Yngve Ekern

Tempura-fritert

Den som har stormkjøkken i sekken, kan trylle med fritering også. Tempura heter trikset som gir høy temperatur på smaken av allskens grønnsaker, her med brokkoli.

Prinsippet er enkelt. Det er bare å mikse sammen en røre med eggehvite og mel, bakepulver og krydder, vende grønnsakene nedi røren og fritere raskt i olje. Tempura-miks kan også kjøpes ferdig på pose.)

Min erfaring er denne: Med tempura får grønnsaker som ellers har sett sine beste dager nederst i kjøleskapet en ny oppvåkning med japansk soloppgang. Ingenting går i sopla, alt går rett ned i gapet på oss!

Din annonse her?

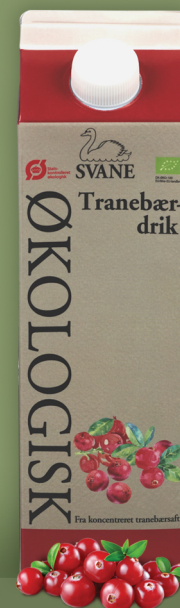
Har du et økologisk, fairtrade eller et produkt våre miljø og samfunnsengasjerte lesere bør vite om?

Kontakt Sverre på:
sverre@gmk.as eller
tlf: 98 61 31 01

Charlottes

Økologisk hud- og hårpleie.
Håndlaget. Vegansk. Naturlig.
www.urtekosmetikk.no

Selges i din daglivarebutikk

ØKOLOGISK

Vikja

ØKOLOGISK SLAKTERI

KALV · STORFE · SAU · LAM · VILLSAU

Økologisk kjøtt
FRÅ GARDAR VED SOGNEFJORDEN

E-post: post@vikja.no
Tlf. 47657465 www.vikja.no

Godt Brød

Økologisk bakeverksted

Oslo | Bergen | Trondheim | Stavanger

Finn **ditt** nærmeste Økologiske
bakeverksted på www.godtbrod.no

Alm Østre

Biodynamisk gårdsbruk

Abonnementsordning
Stange, Hamar, Lillehammer

Gårdsbutikk
Biodynamiske grønnsaker,
korn, mel, kjøtt
www.almostre.no

Økologisk PÅ HAUGALANDET

FRUKT & GRØNT
LEVERT PÅ DØREN

www.friskusfrukt.com
Tlf: 907 18 975

- Kvalitetsis fra Vestlandet.
- Med naturens smaker, farger og holdbarheit.
- Med mest mogleg råvarer frå eigen gard
- Sesongen bestemmer kva som produserast.

ØKOLOGISK ISKREM

48267898 / 90859221
www.almgardiskrem.no

MAXKORN

RÅSPRØ GRANOLA LAGET AV
NORSK, RENT VRKORN
www.maxkorn.no

FINNEGARDEN

Finnegarden leverer
økologisk frukt og
grønnsaker heim til deg
i Bergensregionen.

Telefon:
56 51 48 71 / 91 62 84 05

www.finnegarden.no

Har du ennå ikke prøvd
den beste kaffen du har smakt?

STAVANGER
KAFFEBRENNERI

Karbon-nøytral bedrift siden 2009

Mer enn 20 sorter økologisk kaffe og espresso,
også koffeinfrie. Stort utvalg av økologisk te.

NETTbutikk: www.stavangerkaffebrenneri.no

Finn nærmeste utsalgstede på hjemmesiden.

Ønsker du å bli forhandler?
Send en melding til post@stavangerkaffebrenneri.no

Bryllup, firmafest ved sjøen

HELLVIKTANGEN

Nesodden, egen brygge. Søndagskafe hele året 12-19
401 46 319, hellviktangen.no

MARIA
AKERBERG

100% naturlig hudpleieserie uten parfyme,
parabener eller kunstige konserveringsmidler.
Økologiske ingredienser - skånsom for huden din.

Se Marias mangfoldige utvalg på:
www.mariaakerberg.no

Potters HONNING

STØRST PÅ ØKOLOGISK HONNING

Økologisk - fortides korn er fremtidens mat
www.spesialkorn.no

Unik design

www.unikumdesign.no

NORWEGIAN
Redefining the way we use diapers

SJH
Sogn Jord- og Hagebrukskule

rådgevar småbrukar lærar gartner er noko av det tidlegare elevar jobbar som i dag. Les meir på sjh.no

birøktar økobonde
bakar gründer osteproducent
avløysar matskribent

isrosa
økologisk is
www.isrosa.no

REIN
ØKOLOGISK HUDPLEIE

www.reinhudpleie.no

Tørr hud, kløe og hudplager?
Prøv Optima pH4

- førebyggjande og pleiande
- basert på økologiske prinsipp
- anbefalt av Grønn Hverdag
- utan parfyme

pH4 -gir hud i balanse

Optima Produkter AS
5600 Norheimsund, Tlf. 56 56 46 10 www.optima-ph.no

Norsk Urkorn

Salg av norsk økologisk mel og korn

www.norskurkorn.no

Mat med mening®

Økologiske Dagligvarer AS

Ullandhaugveien 150
4021 STAVANGER
telf. 51 87 29 50
Åpent: man-ons, fre: 11.00-17.00
tors: 11.00-19.00 lør: 10.00-15.00

Langgata 2
4013 STAVANGER
telf. 51 87 29 51
Åpent: man-ons, fre: 10.00-17.00
tors: 10.00-19.00 lør: 10.00-15.00

Spesialbutikkene for økologisk mat i Stavanger

Bring naturen inn
www.agentm.no
Rabattkode FIVH22
gir 15% rabatt på ordinære varer!

HOMLAGARDEN

Økologisk
Kalkun
frå Hardanger

www.homlagarden.no

NØSTEBARN
www.nostebarn.no

UBEHANDLET ULL TIL HELE FAMILIEN

ULL ER IKKE ALLTID ULL

100% ull kan også være plastbelagt.
BLI KJENT MED FORSKJELLEN

Mylnå
Volda Elektriske Mylne

Håndverkarar i arbeid
ECONOMUSÉE
NORGE

ÅRETS MILJØBEDRIFT 2018.

Siste gamle bygdemølle som framleis driv kommersiell matmjølproduksjon. Mylnå er Économusée-bedrift, og tilrettelagd for omvising.

Lik oss på [facebook.com/Mylnå-Volda](https://facebook.com/Mylna-Volda), følg oss på [Instagram@mylnavolda](https://instagram.com/mylnavolda) eller besøk nettsida www.mylna.no

Voss Vandrarheim

Overnatting - Økologisk mat
Familier - Grupper
Kurs & Konferanse
tlf. 56 51 20 17
www.vosshostel.com
www.finnegarden.no

STANGELAND URTEPRODUKTER

Teer, urter og krydderblandinger basert på Torleif Stangelands auraanalyse og forskning gjennom 50 år.

Et naturlig valg
stangelandurteprodukter.no

Holli MØLLE

Norske speltperler er et godt alternativ til ris og pasta

NYT NORGE
ØKOLOGISK
NO-ØKO-01

Vossabia

Prøv Vossabias hudprodukt – av bivoks, urter og honning!

100% naturleg og økologisk – fordi me bryr oss!

Les mer om oss på www.vossabia.no

okosjokolade

Lag din egen sunne sjokolade av økologiske og fairtrade kakaoprodukter.

Uten sukker.
For hele familien.

okosjokolade.no
- med god samvittighet

Vi gikk en tur på stien

En lun og lovende lørdag labber vi av gårde fra Moss togstasjon, hun og jeg.

Vi krysser Mosseelva og går opp Verket, en gate med gamle, røde arbeiderboliger. Lengre nord, ved Molbekktjernet, tar vi ned til Mossesundet og går i bølgenes lyder langs en nedlagt trasé av Østfoldbanen.

NSB-nostalgi oppstår. Her toget jeg forventningsfull, tolv år gammel, med brødre og foreldre til København. Til mitt første møte med Tivolis radiobiler, spøkelsestog og berg-og-dalbane. Slike minner er et gode.

Du kan forvente å bli litt lykkeligere ved å drømme deg tilbake, skriver lykkeforskeren professor Micael Dahlen i *En liten bok om lycka* (2020). Akkurat som de fleste hendelser er litt bedre når du ser fram til dem enn når de faktisk skjer, er de også nesten alltid litt bedre når du gjenopplever dem i tankene.

Vi passerer Kambo og Felleskjøpets durende kornsiloer, setter oss ned ved Kulpe badeplass, sniffer

August er rød.
Modne tyttebær
klare til å plukkes.

salt sjøbris og gomler Kormo-
knekkebrød med Ridder-ost.

Gule blomster glinser i
grusen mellom grå steiner. Jeg
har glemt hva de heter, finner
Artsdatabankens orakel på mo-
bilen, går ned i knestående, tar
et bilde og trykker på identifiser.
Orakelet er ikke i tvil: gåsemure.

Hvorfor må jeg absolutt vite
navn på blomster jeg ser? Ligger
svaret i genene mine? Slektta har i
tusensvis av år måttet kjenne til en
mengde dyr, planter og insekter
for å overleve og bringe genene
sine videre. Kjenne til innhold av
næring, gifter og lindrende stoffer.

Hun og jeg putter august-smaker
i munnen: blåbær, bjørnebær og
markjordbær. Igjen oppstår et
godt minne. Et minne fra barn-
dommens sommerferier ved et
småbruk på Finnskogen. Bonden
Oskar holdt skogen åpen med
plukkhogst, og fikk den til å rødme
av markjordbær. Vi plukket kopper
fulle, rørte bærene og bredde dem
ut på brødskiver. Jeg husker lukta
best.

Stien leder oss forbi Søndre
Brevik og videre til Mostranda.

Vi vasser nølende uti vannet,
skremmer småkrabber og svøm-

mer rolig ut i den solglimtende
Oslofjorden. Ut i den ramponerte
fjorden, tenker jeg. Jeg har en
tendens til den slags tanker.

En flokk stillits flykter, vi har
overrasket dem. Den lille finke-
fuglen må være på vakt. Sangen
og fargene gjør den til en populær
burfugl. Vi blir stående stille,
flokken seiler tilbake og fortsetter
med å nappe tistel-frø. Jeg husker
første gang jeg så stillits, fuglen
med det røde fjeset. Plutselig var
den der i veikanten, hengende i
løvetannstengler, nappende frø. Et
brudd med hverdagens sanseinn-
trykk. Et godt minne.

Våre føtter trasker videre til
Støabukta, deretter langs Brevik-
veien til Brevikbukta.

Vi ser rødt. Vi ser nyper, tytte-
bær og jordbær, vi ser krossvedens
steinfrukter og vivendelens bær.
Langs hele Kyststien henger
lubne, blanke rognebærklaser.
August er rød.

– Rogna er mitt favoritt-tre, sier
jeg. – Hvorfor det? – Du vet bærene
suger til seg sidensvans utover
høsten, fargerike flokker.

Vi går gjennom grillrøyk på Son-
stranda og gjennom Son by med
trehus og trange smug.

Servitøren setter rekesmørbrød
og duggende pils på utebordet.
Vi har nådd dagens mål og klinker
glass på Café Oliven. Drøyt tre
timer har vi brukt fra Moss. Vi
fant veien ved hjelp av Kyststiens
blå merker og appen *Oslofjorden
båt- og turguide*.

Hva vil jeg huske fra turen?
Østfoldbanens gamle 1,5 kilome-
ter-trasé ga mersmak. På toget
tilbake til Oslo googler jeg og fin-
ner nettstedet *skinnelangs.no* med
tips til drøyt femti turer knyttet til
historiske jernbanelinjer i Norge.

Når er jeg lykkeligst? Når jeg nå
sitter i Vys togsete og oppstemt
ser fram til nye togtrasé-turer?
Eller når turene faktisk skjer, når
jeg for eksempel trækker dresin på
Numedalsbanen? ■

Tekst
**Trond
Wormstrand**

Trond Wormstrand
er vår faste natur-
skribent og stifinner.
Spalten har vært en
fast og populær del
av Framtiden i våre
henders medlems-
magasin i mange år.

«Vi ser rødt. Vi ser nyper, tyttebær og jordbær,
vi ser krossvedens steinfrukter og vivendelens
bær. Langs hele Kyststien henger lubne, blanke
rognebærklaser. August er rød.»

En motgift mot apati

Å agere, å ta et standpunkt og handle i møte med krisene.
Det er en god styrkedrikk.

Disse dager runder jeg fem år som leder av Framtiden i våre hender.

Her vil jeg si noen ord, ikke så mye om resultater eller status, men om tankene som holder meg gående.

Vi står midt i en eksistensiell klimakrise. Tap av natur går fortere enn noensinne. Da er det ikke så rart, at veldig mange jeg møter spør om jeg ikke blir slått i bakken av motløshet. Selvfølgelig kan jeg ha det sånn, sier jeg da. Men, samtidig opplever jeg at jeg gjør noe. Og nettopp der tror jeg motgiften mot apati finnes – i ikke bare å observere og ta inn over seg de dystre nyhetene, men å agere, å ta et standpunkt og handle i møte med krisene. Det er en god styrkedrikk.

Dessuten får jeg se hvor mange som aktivt jobber for å endre de ødeleggende praksisene. Fra aktivistene i Natur og ungdom og miljøbevegelsen, til store og små initiativer i næringsliv og politikk, både i Norge og utlandet. Jeg ser at veldig mange av løsningene finnes. Med det får jeg troen på at endring er mulig.

Den troen, sammen med en levende fantasi og forestillingsevne, har jeg skjönt at er viktig. Vi må tro på at et annet samfunn er mulig, og at det er bedre enn i dag. Dette er et sentralt poeng i boka «Utopia for realister» av Rutger Bregman. Avskaffelsen av slaveriet og innføring av demokrati ble engang ansett for å være utopisk. Han introduserer nye utopier vi kan strekke oss mot, som for eksempel et mer bærekraftig samfunn med generell arbeidsuke på femten timer.

I min egen bok, «Mitt klimaregnskap», søker jeg hverdagsløsninger som har potensial til å gjøre samfunnet bedre. Høyt oppe på lista kommer et billig og attraktivt kollektivsystemtilbud, tilgjengelig i både by og bygd. At du og jeg skal gå fra å eie til å leie

Foto Sebastian Dahl

og dele på alt fra parkdresser til barn, festkjoler, biler, verktøy og møbler, er andre muligheter. Gjort riktig kan det gjøre livene våre enklere, mindre masete – og mer bærekraftige.

Men hvis det er en tanke som jeg tror er viktigere enn de andre, så er det troen på at jeg selv har en mulig-

het til å påvirke. Ikke å tro på de stemmene som sier at det ikke nytter hva du gjør, så du kan like gjerne la være. Jeg har sett det igjen og igjen, at vi vanlige dødelige, når vi organiserer oss, når vi sammen legger kloke planer og gjennomfører de, så kan vi endre verden.

I mine år i Framtiden i våre hender har jeg vært med på å få Oljefondet ut av kull, å få på plass Åpenhetsloven som vil tvinge norsk næringsliv til å ta ansvar for menneskerettigheter i sine leverandørkjeder, å få på plass en sikkerhetsavtale for tekstilarbeiderne i Bangladesh, som i dag gjør at flere millioner mennesker går en tryggere arbeidsdag i møte.

Hvis du og andre medlemmer i Framtiden i våre hender hadde tenkt at det ikke nyttet å skrive under på kampanjene våre, delt i sosiale medier, skrevet avisinnlegg eller troppet opp på en og annen demonstrasjon, så hadde dere kanskje latt være. Da hadde ikke disse endringene skjedd. Når store samfunnsendringer inntreffer, så er det nettopp fordi noen av oss på et tidspunkt hadde et flik av håp, øynet en mulighet, om at vi kan være med å skape endring, og tok aktive grep for å få det til.

Alle kan ikke gjøre alt, men alle kan gjøre litt. Og sammen endrer vi verden. På vei inn i et nytt åremål gjør disse tankene meg til en forsiktig optimist. ■

Anja Bakken Riise,
Leder i Framtiden
i våre hender

« Hvis det er en tanke som jeg tror er viktigere enn de andre, så er det troen på at jeg selv har en mulighet til å påvirke. Ikke å tro på de stemmene som sier at det ikke nytter.»

➤ Vi er en av Norges største råvareleverandører

Vi gjenvinner vekten av over 856 millioner Apple iPhone 13 Pro*.

174 779 tonn bilvrak ble material- og energigjenvunnet i Autoretur-nettverket i 2021.

Det gjør oss til en av Norges største leverandører av råmateriale inn i sirkulærøkonomien.

129 222 bilvrak kom inn til våre biloppsamlingsplasser i 2021. 174 779 tonn kasserte biler ble altså til noe nytt.

Over 8 000 tonn gikk direkte til ombruk og 145 533 tonn gikk til ren materialgjenvinning. Det vil si at gjenvinningsgraden for en hel bil var 97,8 prosent i 2021. Ganske utrolig at bare 2,2 prosent av bilen blir til overs!

Hvorfor er det bilde av en mobiltelefon, spør du kanskje? Jo, fordi i likhet med materialene i Apples produkter**, blir materialene i kasserte biler også brukt om igjen. Jern, stål, aluminium - og noe plast - går videre til produksjon av for eksempel bildeler. Plast er den mest utfordrende fraksjonen å gjenvinne, men vi jobber med saken

Andre materialer går videre til å bli helt andre ting som kumlokk og annet støpegods, til husesolisasjon, til hagemøbler i plast, til stekepanner og kokekar, til kleshengere, stoler og handlevogner, til sykkelstativ i Trondheim og Bergen.

[autoretur.no](https://www.autoretur.no)

Kilder: Autoretur Miljørapport 2021, Autoretur Årsrapport 2021, autoretur.no, Apple.com, Bilretur AS, Bilgjenvinning, Norsk Gjenvinning Metall

Når de nye produktene, laget av gjenvunnede bilvrak kasseres på nytt, går de nok en gang inn i kretsløpet og blir til nye ting - igjen - et nesten evig kretsløp. I 2021 ble 87,9 prosent av materialene i norske vrakbiler gjenvunnet (inkludert ombruk og materialgjenvinning).

Autoretur er derfor en av de største leverandørene av resirkulerte råvarer i Norge og en viktig del av sirkulærøkonomien.

Gjenvinning av bil - bra for deg, bra for kloden og bra for alle som er opptatt av et bærekraftig samfunn.

* Apple iPhone 13 Pro. Størrelse og vekt: Bredder: 71,5 mm. Høyde: 146,7 mm. Dybde: 7,65 mm. Vekt: 204 gram (kilde: Apple)

Hvis du tar 174 779 tonn bilvrak som ble materialgjenvunnet i 2021 og deler det på 204 gr. får du ca 856 759 803 stk.

**<https://www.apple.com/environment>

AUORETUR

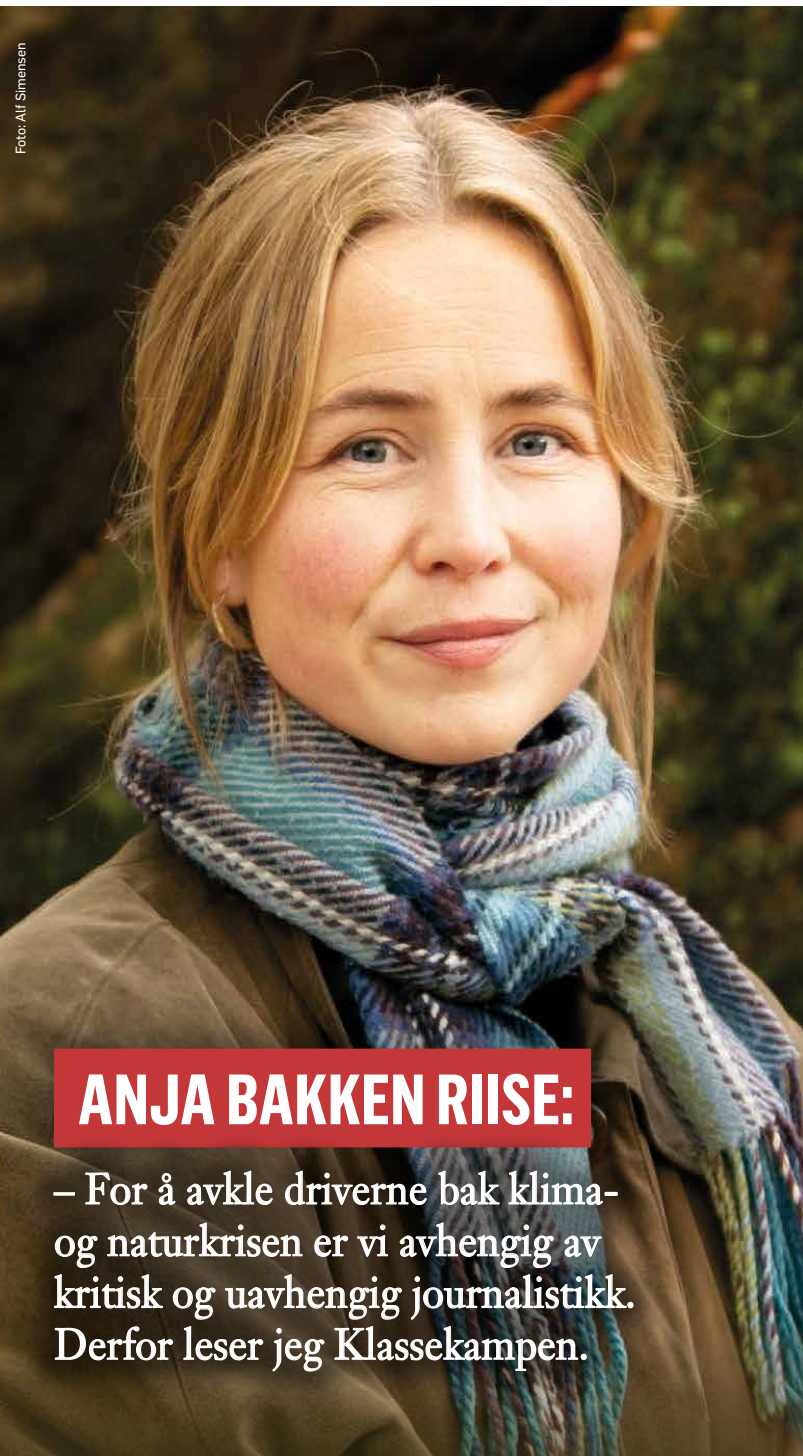
Bilbransjens eget returselskap

- en av Norges største råvareleverandører

Send SMS
ABO 5190
til 1960

PRØV KLASSEKAMPEN GRATIS I TRE UKER

Stopper automatisk.

ANJA BAKKEN RIISE:

– For å avkle driverne bak klima- og naturkrisen er vi avhengig av kritisk og uavhengig journalistikk. Derfor leser jeg Klassekampen.

AUDUN LYSBAKKEN:

– Klassekampen er en viktig stemme i Medie-Norge og særlig for oss på venstresiden i norsk politikk.